

**Vasile BAHNARU. CALVARUL LIMBII ROMÂNE ÎN TIMPUL DOMINAȚIEI SOVIETICE (studiu și argumente de arhivă). Chișinău: Elan Poligraf SRL, 2015, 404 p.**

Cunoscut cititorului prin cărțile sale: *Mutații de sens: cauze, modalități, efecte* (1988), *Elemente de semasiologie română* (2009), *Ascensiunea în descensiune a limbii române* (2011), *Lingvistică și civilizație* (2011), *Miscellanea Basarabensia* (2013), *Lexicologia practică a limbii române – coautor și redactor responsabil* (2013), prodigiousul lingvist și lexicograf Vasile Bahnaru, doctor habilitat în filologie, a publicat la finele anului 2015 originalul volum de sociolingvistică, intitulat *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice* (studiu și documente de arhivă), în care ne vorbește competent și bine argumentat despre transformarea chinuitoare a limbii române în perioada sovietică. Noua apariție editorială, după cum arată autorul chiar de la început, „propune specialiștilor în istoria lingvisticii și în cea a vieții spirituale din Republica Moldova stenogramele sesiunii comune a Institutului de Lingvistică al A.Ș. a URSS și a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe din URSS din 17 noiembrie 1954 (Chișinău). Documentele respective sunt puse, pentru prima dată, la dispoziția publicului larg, grație regretatului lingvist Vasile Soloviov, care a păstrat documentele, transmițându-ni-le prin intermediul cole-

gului nostru Valeriu Sclifos. Analiza documentelor este precedată de prezentarea generală și detaliată a atmosferei ideologice, politice și spirituale a perioadei respective pentru a putea înțelege cât mai adecvat și mai corect importanța acestor manifestări științifice pentru limba română din Basarabia” (p. 5).

Trebuie menționat din capul locului că prezenta lucrare este oportună și binevenită din toate punctele de vedere. După părerea noastră, obiectivele propuse au fost realizate completamente. Deși problema/tema abordată a fost dezbătută în mai multe articole și studii de specialitate, atâta timp cât lupta pentru apărarea și conștientizarea adevărului științific și istoric a limbii naționale din republică continuă, este necesar să amintim contemporanilor că pentru instaurarea în RM a adevărului despre limba română conaționalii noștri de bunăcredință au luptat riscându-și activitatea profesională, iar uneori punându-și viața în pericol. Mai mult, aceste lucruri sfinte merită să fie repetate pentru a ajunge la cele mai obtuze minți, deoarece ele sunt sfidate și astăzi de tot felul de ignoranți, rătăciți și mediocrități, care continuă să inducă lumea în eroare chiar și după hotărârea Curții Consti-

tuționale din 5 decembrie 2013, conform căreia denumirea corectă a limbii noastre este Limba Română.

Pentru argumentarea scopului propus, cercetătorul a elaborat un studiu destul de voluminos și foarte bine informat (p. 4-76), după care urmează documentele de arhivă inedite consultate în următoarea ordine: 1) Proces-verbal și stenogramele sesiunii comune a Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe a U.R.S.S. și al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a A.Ș. a U.R.S.S., consacrate problemelor lingvisticii moldovenești, din 3-7 decembrie 1951 (p. 77-355); 2) Rezoluția sesiunii științifice comune a Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe a Uniunii R.S.S. și a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Filialei Moldovenești a A.Ș. a U.R.S.S., consacrate lingvisticii moldovenești (proiect) (p. 355-358); 3) Telegramă: Moscova, Kremlin, Lui Iosif Vissarionovici Stalin (p. 358); 4) Stenograma ședinței Sectorului de limbă și literatură al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de științe a U.R.S.S., 17 noiembrie 1954, or. Chișinău (p.359-398); 5) Hotărârea Sectorului de limbă și literatură al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a A.Ș. a U.R.S.S. (p. 398-399); Indice de nume (p. 400-403).

Înainte de a vorbi despre metamorfozele limbii române în perioada sovietică, autorul meditează asupra conceptelor *limbă*, *adevăr*, *adevăr științific*, *drept*, *fals științific*, *știință*, *pseudoștiință*, *falsificaționism*, pentru ca apoi peste o jumătate de pagină să scoată

în evidență faptul că: „toate drepturile asupra problemelor referitoare la știință în general și la lingvistică, literatură, istorie și etnologie țin de competența Academiei și, pentru a exclude orice imixtiune a politicului în aceste probleme, urmează să fie transmise Academiei, printr-o decizie specială a Parlamentului, iar dispozițiile acesteia asupra problemelor respective să aibă statut de lege”.

Se consideră, pe bună dreptate, că după anexarea din 1812 a Basarabiei, guvernul țarist a purces imediat la transformarea teritoriului acaparat într-o provincie specific rusească, promovând pentru atingerea acestui scop o politică vitregă de rusificare (prin administrație, biserică și școală), de deznaționalizare a localnicilor basarabeni majoritari de origine română prin colonizarea masivă forțată cu populație alogenă adusă de aiurea. Noua cărmuire rusească introduce în ținut deplina administrație gubernială, interzice treptat „limba moldovenească” (recte, română) din toate instituțiile statale basarabene. Concomitent se demască falsificarea adevărului științific și istoric privind denumirea corectă a etnonimului și glotonimului din regiunea anexată: român (1) și limba română, este dat în vileag scopul creării unei noi formațiuni statale în Transnistria, instituită în cadrul Ucrainei Sovietice la 12 octombrie 1924 – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM), ce urmărea intenția evidentă „de a consolida și extinde influența propagandei sovietice asupra Basarabiei, de a exercita presiuni asupra României în negocierile în problema viitorului Basarabiei...” (p. 15). Totodată, înființarea unei noi entități teritorial-administrative a servit la formarea pseu-

doteoriei „moldovenismului”, conform căreia majoritatea populației basarabene constituie un grup etnonațional distinct în raport cu cel românesc, iar înglobarea basarabenilor într-un stat românesc unitar le-ar uzurpa dreptul lor la autode-terminarea națională, în fine, RASSM a servit drept „cap de pod” al influenței URSS în Balcani și în centrul Europei.

Neobositul cercetător dezvăluie cu lux de amănunte apariția în RASSM a denumirii „linghii moldovenești, diosăghitî di limba românească” promovată de lingviștii locali (L. Madan, S. Dumitrașcu, G. Buciușcanu, F. Goian etc.) și moscoviți (M. V. Serghievski, Dembov, N. S. Derjavin), care porneau de la ideile teoretice ale academicianului Nicolai Marr „despre caracterul de clasă al limbii”, afirmând că limba moldovenească literară a apărut odată cu formarea RASSM. Având la bază graiul popular transnistrian ucrainizat și rusificat, L. Madan „îmbogățește nou-creata limbă cu arhaisme, calcuri, traduceri din rusă fără discernământ, cu cuvinte rusești, pentru care existau echivalentele românești” [p. 28]. Desigur, un atare experiment lingvistic cu o limbă macaronică nu era înțeles de cei pentru care era creat, de „narodul moldovenesc” și, prin urmare, temporar a eșuat. Fără îndoială, un asemenea curs politic spre inventarea unei limbi cvasipopulare a fost considerat „greșit”, deoarece nu a condus la realizarea scopului strategic al URSS de „revoluționarizare” și „sovietizare” a statelor de la frontieră. S-a hotărât ca acest curs să fie înlocuit prin altul, cu trecerea la grafia latină.

În primăvara anului 1932 a fost adoptată hotărârea Comisariatului Poporului pentru Învățământul Public din

RASSM *Despre alfabetul moldovenesc latinizat și ortografic*, care stabilea 26 de litere ale alfabetului latin și noile reguli ortografice ale „limbii moldovenești”. Dar și implementarea grafiei latine a decurs în condiții de rezistență înverșunată din partea grupării moldoveniste din cadrul conducerii RASSM, care pe parcursul anilor 1924-1931 a promovat intens politica lingvistică de creare a unei „noi limbi moldovenești”. Nici noul curs lingvistic de latinizare n-a contribuit la apropierea spirituală și lingvistică a transnistrienilor de Țară, n-a facilitat trezirea conștiinței naționale a acestora. În consecință, la 27 februarie 1938, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional al PC(b) din Ucraina a adoptat hotărârea *Cu privire la trecerea limbii moldovenești de la grafia latină la cea rusă*, în care se menționa: „În legătură cu faptul că scrisul latin nu este înțeles de majoritatea populației moldovenești, că elementele burghezo-naționaliste, care la timpul lor s-au camuflat la Comisariatul Poporului pentru Învățământul Public, la Editura de Stat și în alte instituții, au promovat, sub pretextul latinizării, românizarea limbii moldovenești, a considera necesar trecerea scrisului moldovenesc la grafia rusă”.

În același timp, a sporit violent procesul de rusificare în toate sferele de activitate ale societății. S-a revenit tradițional la limba și grafia rusă. Organele de partid din republică au intensificat campania de *deromânizare* a „limbii moldovenești”. Toți acei care au promovat „latinizarea” în RASSM, care „au sabotat limba prin inundarea ei cu termeni românești”, fiind calificați ca „dușmani ai poporului”, au fost arestați și persecutați în mod barbar.

Mai mulți scriitori și funcționari publici transnistrieni, cunoscători ai limbii române și promotori ai grafiei latine în anii 1938-1939 au fost executați. În plus, măsurile împotriva limbii române nu s-au limitat la persecutarea intelectualilor, „ci au luat și forma unei resurecții medievale împotriva cărților. În lunile octombrie-decembrie 1938, toată literatura social-economică, artistică și didactică cu caractere latine a fost confiscată, distrusă și trecută la „pierderi” sau „maculatură”. Furiei distructive bolșevice nu i-a scăpat nici „literatura editată cu caractere rusești în anii 1926-1934, îngunoioșată cu cuvinte românești”, precum și „literatura social-economică tipărită în limba română la Moscova” (p. 23).

Rusificarea a luat amploare, mai ales, după reocuparea Basarabiei de URSS (la 28 iunie 1940) și constituirea la 2 august 1940 a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM), având în componența sa și RASSM. La 21 februarie 1941 Sovietul Suprem al noii entități statale a aprobat legea *Despre trezirea scrisului moldovenesc la alfabetul ruc*, deși unele gazete din Moldova Sovietică continuau să tipărească pentru cititorul basarabean tiraje cu caractere latine, scrise în grai transnistrian, ucrainizat și rusificat exagerat. După cum demonstrează cercetătorul V. Bahnaru, în perioada sovietică limba română din dreapta Prutului a suportat o metamorfoză mult mai dură decât în timpul țarismului. Puterea sovietică a dezvoltat în noua formație statală o politică mascată de deznaționalizare și rusificare a băștinașilor. Acțiunile glotopoliticii sovietice s-au extins, în special, în perioada postbelică (în

anii 1945-1951), când ideologii bolșevici impun cadrele științifice academice locale să creeze falsul științific despre o nouă limbă, diferită de cea română – „limba moldovenească” – și o nouă „națiune moldovenească”, independentă de cea românească. Această invenție a ideologiei sovietice privind moldovenismul ca doctrină despre specificul național al „poporului moldovenesc”, bazată pe o falsificare vulgară a istoriei și pe ideea eronată despre existența unei diferențe etnolingvistice între moldoveni și români urmărea scopul să justifice anexarea Basarabiei de către Rusia țaristă în 1812, formarea RASSM și ocuparea Basarabiei în 1940, urmată de înființarea RSSM.

În aceeași perioadă s-a întetit lupta pentru purificarea limbii moldovenești de influențele străine, a celor de origine româno-franceze. Dar problema cea mai controversată, care a generat numeroase discuții în lingvistica sovietică, după cum constată pe bună dreptate autorul studiului în cauză, se referă la „originea limbii moldovenești”. Existau opinii diferite, ce susțineau atât originea latină, cât și cea slavă a „limbii moldovenești”, iar teoria promovată de lingviștii de la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei moldovenești a Academiei de Științe, în frunte cu I. D. Ceban, înverșunat susținător al moldoiovenismului, era cea „a formării limbii moldovenești ca rezultat al «încrucșării» elementelor latine cu elementele est-slavone” (p. 25). Teoria dată a fost contestată de lingviștii ruși (acad. V. V. Vinogradov și doctorii în științe V. A. Serebrennikov, R. A. Budagov, S. B. Berstein, V. A. Suhotin, R. G. Piorovski) prezenți la forum, călăuzindu-se

de lucrarea lui I. V. Stalin *Marxismul și problemele lingvisticii*, în care se afirmă că „din încrucișarea a două limbi nu poate să se nască a treia, una dintre ele trebuie să iasă învingătoare”. Deși puțini la număr, unii intelectuali basarabeni (să le amintim numele cu această ocazie: Gheorghe Bogaci, Vasile Coroban, Ion Vasilenco, Emilian Bucov), care și-au păstrat ferm convingerea că româna este de origine latină și au condamnat vehement falsul originii ei slave, au fost umiliți și persecutați de diriguitorii comuniști de la putere. Totuși în urma discuțiilor acerbe, Sesiunea științifică ce și-a desfășurat lucrările la Chișinău între 3 și 7 decembrie 1951 a pus capăt aberațiilor despre originea slavă a limbii române din Basarabia, a dat un impuls procesului de editare și studiere a clasicilor, bineînțeles în cadrul ideologic limitat de atunci, a făcut posibil accesul la valorile noastre și „revenirea la izvoare”. S-a omis ideea caracterului ei de sine stătător, independent de limba și națiunea română.

Bun cunoscător al presei timpului și al documentelor de arhivă, harnicul cercetător comentează grijuliu discursul fiecărui vorbitor atât de la sesiunea comună, din 3-7 decembrie 1951, cât și de la ședința Sectorului de limbă și literatură al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei moldovenești a Academiei de Științe a URSS din 17 noiembrie 1954, la care s-a discutat memoriul fizicianului N. Nicolaev *Cu privire la chestiunea despre îmbogățirea lexicului limbii literare a națiunii socialiste moldovenești și la problema elaborării științifice a terminologiei*, adresat Consiliului de Miniștri al RSSM și CC al PC(b) al Moldovei. Memoriul respectiv

este consacrat analizei *Dicționarului rus-moldovenesc*, ediția 1954, considerat de N. Nicolaev că „este inundat de cuvinte și termeni străini”, susținând ideea că limba trebuie să fie epurată de influența lexicală și de „trăsăturile burgheze străine”. Fără îndoială este justă afirmația savantului Bahnaru precum că ședința din 17 noiembrie 1954 „a fost oarecum o continuare a discuțiilor asupra specificului „limbii moldovenești”, mai corect, o nouă încercare de a anula deciziile și recomandările sesiunii din 3-7 decembrie 1951” (p. 61).

Toate acțiunile descrise și toți actorii implementării moldovenismului ideologizat până la grotesc se desfășoară direct în fața cititorului. Să-i numim pe câțiva dintre acești înverșunați moldovenești: Lazarev A. M., istoric, acad., pe atunci secretar al CC al PC(b) din Moldova, ideolog principal al teoriei sovietice despre existența unei națiuni moldovenești diferită de cea română, promotor îndârjit al moldovenismului; Mohov N. A., istoric sovietic, unul dintre autorii de bază al falsului despre etnogeneza moldovenilor și al falsificării istoriei românilor; I. D. Ceban, candidat în științe filologice, promotor al eronatei teorii „două limbi, două noroade, două culturi”, autor al „elaborării științifice a limbii moldovenești și a istoriei sale” pe baza graiului viu și a împrumuturilor din limba rusă, adept al originii daco-est-slave a moldovenilor și a limbii lor. Firește, asemenea neadevăruri urmăreau scopul de a propaga insistent caracterul de sine stătător al limbii naționale a autohtonilor majoritari din republică, independent de limba română.

În fine, volumul sociolingvistic *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice*, realizat de neobositul filolog Vasile Bahnaru, este o cercetare competentă ce tratează aprofundat și cu mult discernământ evoluția socioglotică din RASSM și din fosta RSSM, denumită actualmente Republica Moldova, punându-se accentul pe identitatea moldo-română. Chiar dacă problema a fost dezbătută până acum și este știută, ea merită să fie împrăștiată în conștiința unor conaționali atâta timp cât lupta pentru apărarea adevărului științific și istoric, cu regret, mai continuă în acest colț de

țară. Destinată unui public larg, inclusiv cercetători, doctoranzi, masteranzi, cadre didactice, studenți, parlamentari, guvernatori ș.a.m.d., recomandăm cu căldură această carte tuturor celor care nu sunt indiferenți de problemele de sociolingvistică, etică și politică lingvistică, considerând că în urma lecturii ei își vor îmbogăți cunoștințele referitoare la metamorfozele limbii române în perioada sovietică. Îi dorim autorului să purceadă la elaborarea următorului volum.

Teodor COTELNIC  
Institutul de Filologie al AȘM  
(Chișinău)